

Oplevelser/værdier:

- Hvilke oplevelser og værdier, der knytter sig til Hjarbæk Fjord, har afgørende betydning for dig?

Jeg ønsker at Hjarbæk Fjord bliver til et område med vækst og udvikling, hvor vi aktivt renser op efter os selv med udvikling og adgang til fjorden.

Natur og miljømæssige spørgsmål:

- Hvad er efter din mening de væsentligste udfordringer og problemer/problemer, i forhold til fjordens natur- og miljøtilstand?

Min opfattelse er, at det er svært at komme i gang, for vi blokerer for hinanden med modstridende interesser og særinteresser. Dernæst at div. beskyttelses §'er, blokerer for større og bedre beskyttelsesplan. Der er ikke smidighed nok i div. beskyttelsesplaner til at noget større og mere positivt kan udføres.

Hvad må det koste: Må en bedre fjord koste et par mælkeproducenter, planteavlere, lystfiskere, fuglearter og plantearter? Hvad vil vi betale?

- Hvad prioriterer du som det vigtigste at tage fat på først?

Vi skal have præcise tal for det ønskede næringsstofindhold som vi ønsker os i fjorden, derefter en handlingsplan for, hvordan vi når dertil.

De afgørende tiltag er, at vi skal i gang med en stor jordfordeling med opkøb af jord, ejendomme og div. planer for nødvendige ekspropriationer.

Regulering af sæler og andre fiske fjender, standsning af negativ udvikling af plantevækst i fjorden.

En ændret slusepraksis undersøges, så det medfører en bedre vandkvalitet i fjorden

Stop for ukontrollerede overløb til fjorden, fra punktkilder som saftafløb, spildevand ol.

Vi skal være sikre på, at de samme tiltag mht. udledning af næringsstoffer, også bliver praktiseret i opstrøms kommuner, specielt for Simested- og Skals å, da udledningen er langt størst her

- Hvilke indsatsmuligheder/virkemidler prioriterer du som de væsentligste?

Vi skal have en bæredygtig langsigtet plan med afsæt i medejerskab, aktiv udvikling og rådgivning i div. dyrkningsstrategier. Her skal jordfordeling, opkøb og rationalisering af dyrkningsmetoder være det bærende element. Her skal der også være fuld opbakning fra opstrøms-kommunerne mht. udviklingsplan for udledning af næringsstoffer.

Sammen med den langsigtede plan skal den kortsigtede plan (som beskrevet i punktet før) selvfølgelig igangsættes.

Fremtidsperspektiver og muligheder:

Hvilke fremtidsperspektiver og muligheder for fjorden og oplandet vil du gerne fremhæve, f.eks. i forhold til:

- Friluftsliv og rekreation:
- Naturoplevelser?

Vi skal alle have mulighed og adgang til fjorden, for at vi med selvsyn kan følge udviklingen med div. tiltag og resultaterne af disse. Det gælder både i fjorden og på tilstødende arealer, hvor der er etableret et projekt. Det kunne f.eks. være et overrislingsareal med energi rør/skov, vådområde eller anden bioafgrøde.

- Rekreativt fiskeri?

Vi skal vurdere hvilke muligheder, det efterhånden giver, i takt med at fjordens tilstand ændrer sig.

- Særlige lokale attraktioner

Den lokale attraktion er, at vi får adgang til fjorden og opland og dermed føler et medejerskab til udviklingen af de igangsatte projekter. Fjorden er i sig selv en attraktion.

- Erhverv:
- Landbrug?

Her vil en jordfordeling gøre det muligt at samle arealerne, så en rationel dyrkning af lavbundsarealer kan udføres. En stor biomasse kan fjernes og dermed undgå næringsstofftab til fjorden. Rationelle arealer gør det også muligt på en eller anden form at lave recirkulering af dræningsvand fra oplandet, så næringsstoffudledningen reduceres til fjorden. Drænvandet kan også genbruges til kunstvanding på oplandet, sådan at næringsstofftab i drænvandet reduceres og et højere udbytte kan derved opnås. Det betyder, at der fjernes mere biomasse med samme tilførsel af næringsstoffer, og dermed færre næringsstoffer til fjorden. Se eks. fra Lynderupgård.

- Fiskeri?

Her kunne det være godt, hvis fjordens tilstand bliver god nok til, at en form for musling fiskeri bliver muligt, og her vil overskudssten fra landbruget måske kunne bruges til stenrev.

- Turisme?

Turisme er ikke afgørende, derimod er det afgørende at lokalbefolkningen får adgang til fjorden og tilstødende arealer, der er med i projektet. Det giver forståelse og medejerskab, så må tiden vise om det også bliver attraktivt for turister.

- Andet i oplandet?

Mine forventninger er, at spildevandet til rensningsanlægget ved Skals pumpes til Viborg og næringsstoffer mm. ikke havner i fjorden, men bliver rensset meget mere effektivt på et stort moderne rensningsanlæg i Brunshåb. Denne fremgangsmåde med at vi ikke rydder op efter os selv, er jeg meget modstander af, men det kan "retfærdiggøres" ved en bedre og mere effektiv rensning af spildevandet på et top moderne rensningsanlæg. Der bliver stadigvæk tilført overfladevand mm. Det skal der være styr på og laves effektive planer for.

Målsætning med udvikling og produktion, som virkemidler.

(Herunder eksempler på virkemidler, som jeg ser det)

Vi skal op i helikopteren og se på mulige virkemidler.

(Vi må ikke fortabe os i små detaljer ol. Vi skal føle, at vi alle bidrager til mindre udledning af næringsstoffer til fjorden, for at vi lykkes med projektet)

Jeg er tilhænger af, at vi aktivt går ind i kampen om at reducere tilførslen af næringsstoffer til fjorden og ikke passivt lade stå til.

Det er meget vigtigt, at den udviklingsplan vi iværksætter, også gælder for alle opstrøms kommunerne til Hjarbæk Fjord. Specielt er det her vigtigt, at opstrøms kommunerne til Simested- og Skals å er med, for de to åer bidrager med op til 90 % af næringsstofftilførselen til Hjarbæk Fjord, hvoraf at Simested å leverer de største mængder næringsstoffer.

Rationelle arealer giver muligheder:

Derfor.

Stor jordfordeling med opkøb og ekspropriation, så stordrift og rentabilitet bliver en mulighed på lavbundsarealerne. Der giver muligheder for at dyrke forskellige flerårige afgrøder til energi, byggematerialer og foder, hvor formålet er at udnytte næringsstoffer fra dræn- og overfladevand inden de havner i fjorden.

Udnyttelse af drænvand må ske i en eller anden form for overrislingsanlæg, vanding ol.

Alle marker på oplandet undersøges for afgivelse af næringsstoffer og planer udarbejdes for bedst egnet dyrknings strategi.

Det samme med lavbundsarealerne, og her vurderes hvad arealerne kan bruges til, så målet med næringsstoffudledning til fjorden bliver rigtigt. Afgrødevalg bliver forskelligt alt efter bonitet, bæreevne for maskiner, muligheder for næringsstofftilførsel ol. Kun fantasien sætter grænser for afgrødevalg og høsten fra arealerne kan være til alt muligt, f.eks. byggematerialer, energi, foder ol.

Fjerne næringsstoffer ol.

Afgrøderne på lavbundsarealerne bør være flerårige i form af energipil, tagrør, elefantgræs, kæmperør ol. for at undgå nyetablering af afgrøderne. Både pga. udvaskning ved ny-såning og en bedre fælg at køre på, når der høstes og dermed færre høstomkostninger.

Hollandske undersøgelser viser at elefantgræs og tagrør fjerner ca. 150 kg. N. og 6 kg P. pr. ha. og kæmperør 360 kg. N. og 37 kg. pr. ha. kun ved at tilføre drænvand fra majsmarker, så der er muligheder.

Tænkte eksempler og muligheder:

Ændrede dyrkningsstrategier i oplandet og lavbundsarealer, der målrettet sigter mod det ønskede næringsstof mål i fjorden.

Undersøgelse af værdien med etablering af kunstvanding til oplandet, hvor mange næringsstoffet kan stoppes og udnyttes i stedet for at havne i fjorden.

De nuværende og kommende indgreb vedrørende reduceret næringsstof tilførsel til fjorden er negative for landmændene i oplandsarealerne, da det medfører reducerede udbytter. Det vil derimod være positivt med en ændring med recirkuleringsprincipper f.eks. ved kunstvanding.

Lynderupgård eksempel:

Der er kunstig afvanding af 100 ha, som pumpes ud i Hjarbæk Fjord, dertil er der drænvand fra opland, som begge dele kan bruges til vanding af ca. 400 ha. opland.

Udbytte pr. ha. vil ligge på et højere stabilt niveau ved mulighed for vanding, hvorimod udbyttet vil svinge meget år efter år uden vanding.

Der bliver stort set tilført samme mængde handels- og husdyrgødning, kemi og energi pr. ha. uanset om der kan vandes eller ej.

Spørgsmålet er:

Hvor mange næringsstoffer fra drænings- og overfladevand, der kan udnyttes ved vanding med drænvand?

Hvor mange næringsstoffer går der tabt uden vanding med lavere udbytte? Forsvinder det hele bare ud i fjorden på et tidspunkt?

Disse to spørgsmål vil jeg gerne have belyst. Er der meget at hente ved recirkulering, vil dette også være meget positivt for alle de landmænd, der bliver berørt af indgrebene, for at reducere næringsstofudledningen til Hjarbæk Fjord. Principperne er de samme, når vi arbejder med overrislingsanlæg på lavbundsarealerne og fjerne en stor biomasse til energi, byggematerialer og evt. foder.

Her er mit eksempel på udbytte med og uden vanding.

Tallene er, hvad jeg forventer.

	Uden vanding	Med vanding	Ekstra fjernelse af afgrøder med vanding i år med en tørkeperiode på et tidspunkt i sæsonen
Hvede	50 – 80 hkg	80-90 hkg	10 – 40 hkg.
Majs (foder)	9.000 – 12.000 fe.	12.000 – 13.000 fe	1.000 – 4.000 fe
Kartofler (fabrik)	300 – 500 hkg	500 – 600 hkg	100 – 300 hkg.

Her og nu:

Har vi en pulje i fjorden, der skal fjernes, så få det gjort og evt. bruge det til gødning, forbrænding, biogas, ol.

Vi ved at der er en forsinkelse på 20 – 25 år før at man kan måle et indgreb på tilstødende arealer i fjorden, derfor er det nødvendigt med årlige indgreb i fjorden med fjernelse af grøde indtil at tilførslen af næringsstoffer er ok.

Årlig tilvækst af grøde (Kællingehår og andre makro alger) fjernes og anvendes til f.eks. energi, foder, ol.

Punkt forurening standses. F.eks. som ved Ulbjerg Strand (kolibakterier), saftafløb (ensilagestakke), spildevand og overløb (rensningsanlæg)

Fjorden: Regulering af fiskenes fjender, og det skal der handles på straks, enten forebyggende eller når problemet opstår.

Andet:

Arbejdsgruppen skal ud at se, hvad vi taler om:

Fysisk syn af fjord, dæmning, lavbundsarealer, mm.

Dæmning, f.eks. rundvisning med slusemester.

I Lynderup har vi i år konstateret følgende ved at gå 150 meter ud og ved 1.25 meter dybde:

Marts, fin ren bund.

August, total fyldt med kællingehår.

(Landbruget er leveringsdygtig af sten til f.eks. stenrev i fjorden.)

Adgang til fjorden:

Det er vigtigt, at vi alle får muligheder for at komme ud til/i fjorden, selvom man ikke lige har en båd.

(Målet for områdefornyelsen i Fjordklyngen var øget adgang til fjorden med 5 nedslagpunkter. Kun meget lidt bliver gennemført pga. kystfredning)

Adgang giver ejerskab og skaber troværdighed til projektet. Det er vigtigt, at vi med selvsyn kan se udviklingen og fremskridtene undervejs.

Det er vigtig med løbende oplysninger om mål, og hvor langt er vi i processen

Økonomi: Vi er jo alle parate til at betale for grøn bæredygtig omstilling, eller.???????